

стиль, який живився джерелами антики, високомистецькими здобутками класиків, українською бароковою культурою (проповідницька риторика) та модерними (неоромантизм, символізм, експресіонізм) мистецькими течіями. Вагоме місце Маланюка-поета визначив *Іван Дзюба*: «Маланюкова поезія залишиться... доказом суворої сили українського слова, його здатності бути не лише мелодійним, ніжним, барвистим, гнучким, вигадливим, – а й безжально-точним, пружним, лапідарним, його здатності бути згустком волі й думки, що концентруються в пекуче почуття».

Список використаних джерел і літератури:

1. Астаф'єв О. Лірика української еміграції: еволюція стильових систем / Олександр Астаф'єв. – К.: Смолоскип, 1998. – 313 с.
2. Войчишин Ю. «Ярий крик і біль тужавий». Поетична особистість Є.Маланюка / Юлія Войчишин. – К.: Либідь, 1993. – 159 с.
3. Дзюба І. Поезія вигнання / Іван Дзюба // З криниці літ: У 3 т. – Т. 1. – К.: Вид дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 975 с. (у тексті с. 606).
4. Ільницький М. Степове прокляття України / Микола Ільницький // Українська мова і література в школі. – 1993. – № 7. – С. 3-10.
5. Куценко Л. «Ні, вже ніколи не покаюся...» : (Євген Маланюк: історія ісходу) / Леонід Куценко. – Кіровоград: Б.в., 1997. – 111 с.
6. Маланюк Б. Спогади про батька / Б. Маланюк // Дивослово – 1997. – № 1. – С.12.
7. Маланюк Є. Поезії / Євген Маланюк. – Львів: Фенікс, 1992. – 374 с.
8. Неврлий М. Муза болю, гніву, боротьби / М. Неврлий // Маланюк Євген. Поезії. – К., 1992. – С. 5-30.
9. Сивокінь Г. Євген Маланюк: творчість і національність / Г. Сивокінь // Дивослово. – 1997. – № 1. – С. 4–11.

References:

1. Astafiev O. *Liryka ukrainskoi emihratsii: evoliutsiia stylovykh system*, Kyiv, Smoloskyp, 1998, 313 p.
2. Voichyshyn Yu. «*Yaryi kryk i bil tuzhavyi*». *Poetychna osobystist Ye.Malaniuka*, Kyiv, Lybid, 1993, 159 p.
3. Dziuba I. *Poeziia vyhnannia, Z krynytsi lit: U 3 t. Part. 1.* – Kyiv, Vyd dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», 2006, p. 606.
4. Ilnytskyi M. *Stepove prokliattia Ukrainy, Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 1993, Issue 7, pp. 3–10.
5. Kutsenko L. «*Ni, vzhe nikoly ne pokazusia...*». *Yevhen Malaniuk: istoriia iskhodu*, Kirovohrad, B.v., 1997, 111 p.
6. Malaniuk B. *Spohady pro batka*, *Dyvoslovo*, 1997, Issue 1, p. 12.
7. Malaniuk Ye. *Poezii*, Lviv, Feniks, 1992, 374 p.
8. Nevrlui M. *Muza boliu, hnivu, borotby, Malaniuk Yevhen. Poezii*, K., 1992, pp. 5–30.
9. Syvokin H. *Yevhen Malaniuk: tvorchist i natsionalnist*, *Dyvoslovo*, 1997, Issue 1, pp. 4–11.

Summary

Mykola Tkachuk

Art World of Yevhen Malaniuk's Lyrics

The article highlights the nature of artistic search of Yevhen Malaniuk, the artistic picture of the world in the context of Ukrainian and world poetry has been modeled. His historiosophical motives, patriotic feelings and experiences over the fate of Ukraine have been reproduced. It is proved that civil and personal in the poetry of Malaniuk go together, merging into a coherent and harmonious world in which sincere confession, lyrical confession do not negate clear civic position of the poet-statesman.

Key words: *art world, theme, idea, civic pathos, concept of culture, poet-speaker, ballad, lyrical meditation.*

Дата надходження статті: «03» березня 2015 р.

Дата прийняття до друку: «25» березня 2015 р.

УДК 821.161.2 (045)

ВІКТОРІЯ ЧОБАНЮК,
кандидат філологічних наук, доцент
(м.Івано-Франківськ)

Сковородинівські мотиви у творчості київських неокласиків

У статті досліджуються сквородинівські мотиви у творчості київських неокласиків, зокрема «сродної» праці, шляху, самопізнання, життя і смерті тощо.

Ключові слова: *світогляд, мотив, екзистенція, поетика пейзажу, неокласики, сквородинівські ідеї.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Творчість київських неокласиків – це органічне поєднання світової культури з українською мистецькою традицією. Поети були добре обізнані з працями українського філософа Г.Сковороди і відгукувались на деякі категорії художніми

образами та мотивами. Цінні відомості про «філософізм» українських неокласиків знаходимо у дослідженнях В. Агеевої («Київські неокласики», «Мистецтво рівноваги: Максим Рильський на тлі епохи»), В. Державина («Поезія Миколи Зерова і український клясицизм»), В. Брюховецького («Микола Зеров: Літературно-критичний нарис»), Г. Райбедюк («Творчість Павла Филиповича в контексті літературного процесу 20-30-х років ХХ століття»), Е. Райса («Поезія Михайла Драй-Хмари»), Е. Соловей («Українська філософська лірика») та ін.

Формування цілей статті... Метою статті є аналіз поезії київських неокласиків у зв'язку із філософською системою Г. Сковороди з її ненастанним пошуком віднайти гармонію між людиною, природою і всесвітом. Практичне значення зумовлюється доповненням різнобічного дослідження творчості митців у її екзистенційних вимірах.

Виклад основного матеріалу... Неокласикам дуже близький настрої їхньої доби – вітаїзм, що виявляється у пристрасному бажанні зробити якомога більше в дарованій їм життям радості творчості. Одним із важливих понять філософії та естетики письменників є осмислення ролі слова. Саме осмислення, адже слово вносить гармонію в людські стосунки, визначає рівень духовності, моделює поведінку, але тільки тоді, коли є еталоном краси і правди. Це неокласичне кредо висловив М. Рильський в поезії «У пушах, де стежки звірині»:

*Так ти, мистецтво, серед бур і змроку
Сієш мислям і серцям людським –
У темнім морі променисте око.*

Митцям близька сквородинівська ідея про те, що лише в праці людська душа перебуває в постійному русі й оновленні, що справжньому митцеві насолоду приносить не слава, а сама робота над твором, яка солодша за славу. Тож поет, переконаний М. Зеров, повинен працювати «без крику і зупинок», щоб «скиртами його підносився ужинок» («Творча тиша»). Автор вірний думці, що «Класична пластика і контур строгий, І логіки залізна течія» – це шлях до справжньої поезії. П. Филипович – «робітник в майстерні власних слів», – знає, що слово «засяє самоцвітом» тільки «в руках майстрів». Поетична прозорливість, закоханість у навколишній світ у парі з працею дадуть небачений урожай мелодійних і прекрасних слів. Цьому принципу неухильно слідує М. Драй-Хмара:

*Я нюхаю світло і звук,
я чую, як грає проміння,
я бачу: на цвинтарі мук
нове проростає насіння* («Любці Колесі»).

Тонке спостереження і глибоке розуміння краси як гармонії світу, розуму й почуття можуть вилитись у справжню поезію тільки в єдиному пориві з натхненною працею. Творчість М. Рильського позначена такою єдністю; він дійсно «Як каменярь виходить на роботу, Щоб жест руки, розмірено скупий, Валив каміння і ламав стовпи» («Суворих слів, холодних і шорстких...»). Поет знає напевне, що вірші – це не тільки осяяння, талант, але й кропітливий труд у пошуках того неповторного слова, яке займе достойне місце на верхів'ї Парнасу, адже у творчості, як і «в житті людському, крізь порох, труд і ніт, крізь сумніви і втому Ми здобуваємо свою височину» («Цвіте Азалія»).

Підтримуючи філософську концепцію неокласиків – «Життя – як творчість і праця» – Юрій Клен у вірші «Енгармонійне» пише:

*А ти, поете, всю красу з'єднавши,
Різьби карбовані рядки,
Рокам і пристрастям віддавши
Словами списані листки.*

На жаль, складні умови життя часто стримували творчий політ митців, їхній порив до свободи слова, тож у поезії «По кліті кованій» не без ноток відчаю М. Драй-Хмара говорить:

*Поете, це – твоя химерна доля:
пручатись, борсатись у путах суєти...*

І все-таки неокласикам вдалось сказати посутнє і дуже важливе про світ, про безповоротний час, адже вони усвідомили суть поезії як філософське одкровення, як мірило вічної краси, як шлях до себе і до свого рідного краю. «Кожен народжений у цьому світі, – писав Г. Сковорода, – є мандрівник, сліпий або просвіщений» [6, с.466]. Ці мандрівники прагнуть особливого життя, що веде до висоти мудрості, гармонії в природі, світі та людині. Для Юрія Клена – це пізнання фізичного часу задля духовного збагачення внутрішнього універсуму, акумулювання в ньому енергії минулого, теперішнього і майбутнього:

*Іти у сніг і вітер, в дощ і хугу
І мудрості вином розвести тугу.*

Бо, може, це нам вічний заповіт («Сковорода»).

Мотив шляху розвиває М. Драй-Хмара у вірші «Розлютувався лютий надаремне»:

*Переді мною відкриті всі дороги
(не обмину й мишачої нори) –
понесу в саквах своїх убогих
сіромахам на вихліб дари.*

Переважна більшість творів М. Рильського написана внаслідок мандрівок і є плодом філософського і поетичного осмислення того, що автор бачив на власні очі. Шлях у М. Рильського – це книга життя, читаючи яку автор набуває досвіду, залишаючи на полях власні спостереження:

*Бери сакви, і рідний дім покинь,
І пий холодну, мовчазну глибіню
На взліссях, де медово спіють дині!
(«Запахла осінь в'ялим тютюном...»).*

У художній картині світу, яку творить М. Рильський, центральне місце належить образу лісу (дерев) – символу краси, свободи, вічності. Він змальований як друг, що привітно зустрічає людину, росте їй на радість і на добро. Дарують відчуття сили і повноти життя «*смельний дух трави і сосен престарих*» («Діана»), милують зір «*граби густі, беріз тонкі мережі*» («Біловезька пуща»).

У вірші «Тріпоче сокір...» дерево виявляється справжнім архетипом образу (з'єднує небо і землю, має свою мудрість), своєрідним антропоморфним космосом:

*Зумій же чуть, як переходять соки
Крізь дерево плодюче та високе,
Спізнай, яка у цілім глибина!*

М. Рильський дуже тонко сприймає навколишній світ, просто-таки віртуозно мислять образами-символами, створюючи зразки живописної алегорії рідкісної краси. Непорушна злитість гармонії вчувається у світло-елегічному ладі картини, створеної автором у сонеті «Запахла осінь в'ялим тютюном...»:

*Запахла осінь в'ялим тютюном,
Та яблуками, та тонким туманом, –
І свіжі айстри над піском рум'яним
Зоріють за одчиненим вікном.*

В одній строфі маємо два мікробрази, що об'єднані однією ідеєю, – передати захоплення осінньою красою. Цікаво, що кожен із мікробразів увібрав у себе риси буденні, добре нам знайомі, й невідомі, які потребують додаткових зусиль для їх сприйняття. Коли читаємо, що осінь пахне в'ялим тютюном і яблуками, нібито вдихаємо добре знаний аромат. А як вона пахне тонким туманом? Те ж саме маємо і в наступному мікробразі. Айстри – не лише прекрасні осінні квіти, в них – таємниця, втілення вічних життєвих явищ. Вони, як зорі, зоріють за вікном. І це не лише зовнішня схожість, адже в обох випадках простежується зіткнення конкретного, земного із таємничим, вічним. Так звичайна осіння картина у баченні поета набуває глибокої філософської місткості.

Виняткова зрілість світовідчуження вирізняє і М. Драй-Хмару:

*Дивлюся й слухаю: прозоро
співає струміль битія,
і віриться, що скоро-скоро
так само заспіваю я.*

Щоб відчутти, як «*співає струміль битія*», необхідно, аби життя в значенні матеріального буття бодай в уяві поета трансформувалось в поняття життя як духовної субстанції, що керується законами, відмінними від земних. Така повинь відчуттів затоплює поезію М. Драй-Хмари, залишаючись при цьому добре контрольованою, захищеною від можливості перерости у стихійний потік. Душевний стан його більше чи менше пов'язаний з усіма цими чинниками, які, кажучи словами Г. Сковороди, «добирають» собі одні одних за внутрішнім «сродством». На нашу думку, таке цілісне переживання світу починається з глибокої самоусвідомленості поета, а відтак – визначення свого місця в цьому світі, максимального наближення до нього:

*І знов, як перший чоловік,
усім тваринам дав я ймення,
Я зорі сестрами нарик,
а місяць – побратим у мене («І знов, як перший чоловік...»).*

Властивий поезіям неокласиків анімізм усього суцього в природі, а звідси – улюблений митцями художній прийом – одухотворення природи, зливаючись із переживаннями ліричного героя, спонукає його до філософського одкровення світу, а відтак – до ненастанної жади

пізнання, яка іноді сягає навіть у сферу незбагненого, непідвладного людському розумові. Поезія М. Драй-Хмари «Перекивітує квітень» дає ключ до розуміння синкретизму життя і смерті, їх одвічної єдності, розвиває уявлення українців про смерть як величний образ вічного колообігу життя. Думається, оригінальне авторське порівняння «*Ой, колом сонце догори*» навіяне сквородинівською ідеєю про те, що «кінець, як у кільці, знаходиться завжди при своєму початку, залежить від нього, як плід від насіння свого» [6, с.276].

Таємниця буття й небуття, оскільки вона завжди залишається таємницею, неминуче веде митця до художнього відкриття. Сонет М. Рильського «Взабрід», вважає Л. Таран, є «квінтесенцією художнього дослідження теми, яка хвилювала поета і покликала до життя цілу низку самобутніх творів» [7, с.156]. У дитячому спогаді про прогулянку з батьком у вітряному лісі прочитується духовна близькість рідних людей і одночасне злиття з природою, однак цілковите розуміння цієї повноти, як і життєвих втрат, прийшло до ліричного героя значно пізніше:

*Я ще не знав тоді, що над його чолом,
Неначе шуляк, смерть поблискує крилом
І кігті випуска, рокуючи на муку...*

Із основною тональністю щойно цитованого сонета перегукуються поезії М. Зерова «То був щасливий десятилітній сон...» і «Тут теплий Олексій іще іскриться зрана...», навіяні смертю сина, спогадами про початок життя дорогої дитини і роздумами про абсурдність та жорстокість невблаганної смерті:

*Стою німий і жити вже безсилий:
Вся думка – з білим і смутним горбом
Немилосердно ранньої могили.*

А сонет М. Зерова «Тут теплий Олексій...» – це вже «тонке, сказати б, цнотливе відтворення моменту відтавання людської душі від горя. Особистість шукає розради, підтримки в природи, яка знає віковичне, постійне самооновлення через мільярди смертей» [7, с.158]:

*Чи скоро ж у мені, о теплий Олексію,
Минуться туга, біль, розтане темний лід?
Чи скоро пролісок прокинеться для мене
І, рястом криючи утрати глибший слід,
Заграє, зацвіте надії тло зелене?*

Цікаве витлумачення цієї вічної теми знаходимо у поезіях Юрія Клена, який інтуїтивно дуже сильно відчуває таємничий шлях космічного колообігу, закономірну циклічність нашого життя. У циклі сонетів «Коло життєве» автор прагне час конкретний розгорнути у ретроспективі й перспективі вічного плину. Ось немовля, вступаючи в життя, відчуває незбагнений страх, але вже прагне пізнання:

*Що речі всі, такі мені чудні
Враз поділив на смачні й несмачні...*

Це прагнення росте разом із немовлям: уже він хлопчик, для якого «кожен день – п'ятнадцяте століття, В якому він – Колумб», а там – і підліток, який не вміє ще «красу знайти В стрункому вигині хвилястих ліній». І так день за днем – крок за кроком – нові відкриття в собі та довкіллі, новий рубіж в осмисленні життя як безперервного процесу осягнення істини й долання перешкод на шляху до неї:

*А то зорить сузірних знаків струміль,
Що в них, зачерпши мудрості в роках,
Колись читатиме, як у книжках.*

Останньому сонету циклу Юрій Клен дав назву «Напередодні», цим самим наголошуючи на тому, що старість – не кінець життя людини, бо вона знову стоїть напередодні нового пізнання, таїни, що несе віру і надію у невмирущість її духа, у те, що «*все в житті – повторний біг, І прагнений кінець лиш є початком*».

Тема життя і смерті звучить у неокласиків осмислено і виважено. Відчуття тимчасовості й минулості для них особисто є болісним, але не трагічним. Проминальність людини лише увиразнює поняття нескінченності життя. Таке, сказати б, правильне розуміння і осмислення одвічної теми життя, смерті й безсмертя неминуче виростає з того, що центральне місце у світобудові неокласиків належить любові – до світу, до людей. Ідеї «філософії серця» (за вченням Г. Сквороди, серце – складний внутрішній світ людини, воно є безоднею думок) художньо інтерпретуються у творчості неокласиків через символічний зміст образу серця. У поезії М. Драй-Хмари – це і засіб розкриття емоційного стану: «*Хрусткий на серці стигне лід*» («Зорити ніч...»), «*і хтось у серці радість множить легку, як срібне волоконець*» («Ласкавий серпень»), і образні метафори із значенням пізнання серцем: «*і збагнути серце хоче таємницю таємниць*» («На

смерканні»), «... мов та бджола, воно блукає манівцями. О серце, оповите снами, чому ти не дзвінка стріла?» («Наставила шовкових кросен»), і символ доброти та душевної відкритості: «Бідний сам я, не йду на хитрі влови: з серця в серце наллю я пісень» («Розлютувався лютий надаремне»). У М. Рильського серце є джерелом почуття і думки – «Як вітрові нема йому спокою, Своє він серце сам і розрива» («Торкнулась легко...»), «Серце нудьгує, і плаче воно» («Безсонна ніч»), – але й думки: «Знай, що в світі найтяжче – це серце носити студене» («Медитація»).

П. Филипович у поезії «Небо осінне, мов квітка марніє...» дуже вдало порівнює серце з будиночком, адже рідний будинок – то місце, де на тебе завжди чекають, де можна знайти підтримку і пораду, де все знайоме і надійне. Мабуть, це допомагає серцю зберегти себе на цій «неосаяжній холодній землі» і дає можливість дарувати тепло та радість іншим людям. «А той, хто зберіг серце своє, – вчить Г. Сковорода, – врятував душу свою» [6, с.80]. Ця ідея українського філософа близька всім київським неокласикам, тим-то їхня поезія така духовно наснажена, емоційно відкрита і почуттєво багата.

Висновки... Сутність філософської лірики київських неокласиків можна найкраще охарактеризувати міркуваннями самого М. Зерова, висловленими у статті «Літературний шлях Максима Рильського»: «І живе він разом з своїм часом, напружено і уважно в навколишнє життя вдивляється (...). Уміє пізнавати в його глибині струю вічнолюдського, близького всім часам і народам» [3, с.553]. Поетів ріднить між собою примат вищих духовних цінностей, кажучи словами Г. Сковорода, – внутрішнє задоволення в правді. Щастя бачиться в духовній свободі, єднанні з природою, самопізнанні, «сродній» праці, служінні своєму народові.

Список використаних джерел і літератури:

1. Драй-Хмара М. П. Вибране / Михайло Драй-Хмара ; упоряд. Д. Паламарчука, Г. Кочура ; передм. І. Дзюби. – К. : Дніпро, 1989. – 544 с.
2. Зеров М. К. Твори : в 2-х т. / М.К. Зеров. – К. : Дніпро, 1990. – Т.1 : Поезії. Переклади / Упоряд. Г.П. Кочура, Д.В. Павличко. – К. : Дніпро, 1990. – 843 с.
3. Зеров М. К. Літературний шлях Максима Рильського / Зеров М. К. // Зеров Микола. Твори: в 2т. – К. : Дніпро, 1990. – Т.2. – С.547–562.
4. Клен Ю. (Освальд Бурггардт). Вибране / Юрій Клен ; упоряд., передм. Ю. І. Коваліва) – К. : Дніпро, 1991. – 461 с.
5. Рильський М. Т. Вибрані твори : у 2 т. / М. Т. Рильський. – К. : «Укр. Енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2005. – Т. 1 : Вірші. Поєми / Упоряд. В.Л. Колесник, В.Є. Панченко, А.Я. Слободяник. – 608 с.
6. Сковорода Г. Пізнай в собі людину / Григорій Сковорода; передм. М. Кашуба. – Львів: Світ, 1995. – 526 с.
7. Таран Л. Два кольори буття (Мотив життя і смерті в українській радянській ліриці) / Л. Таран // Вітчизна. – 1990. – №6. – С.154–160.
8. Филипович П. П. Поезії / Павло Петрович Филипович ; вст. ст., прим. Н. В. Костенко. – К. : Радянський письменник, 1989. – 196с.

References:

1. Drai-Khmara M. P. *Vybrane. uporiad.* D. Palamarchuka, H. Kochura ; peredm. I. Dziuby, Kyiv, Dnipro, 1989, 544s.
2. Zеров M. K. *Tvory v 2-kh t., Part 1 : Poezii. Pereklady, Uporiad.* H. P. Kochura, D. V. Pavlychko, Kyiv, Dnipro, 1990, 843 p.
3. Zеров M. K. *Literaturnyi shliakh Maksyma Rylskoho, Zеров Mykola,* Kyiv, Dnipro, 1990 Part 2, pp. 547–562.
4. Klen Yu. (*Osvald Burggardt*). *Vybrane,* Kyiv, Dnipro, 1991, 461 p.
5. Rylskiy M. T. *Vybrani tvory : u 2 t.,* Kyiv, «Ukr. Entsyklopediia» im. M.P. Bazhana, 2005, Part 1, 608 p.
6. Skovoroda H. *Piznai v sobi liudynu,* Lviv, Svit, 1995, 526 p.
7. Taran L. *Dva kolory buttia (Motyv zhyttia i smerti v ukrainskii radianskii lirytsi),* *Vitchyzna,* 1990, Issue 6, pp. 154–160.
8. Fylypovych P. P. *Poezii,* Kyiv, Radianskyi pysmennyk, 1989, 196 p.

Summary

Viktoriiia Chobaniuk

Skovoroda Motives in Creative Activity of Kyiv Neoclassical Writers

The article explores Skovoroda motives in the creative activity of Kyiv neoclassical writers, including «srodna» work, way, self-knowledge, life and death, etc.

Key words: *world outlook, motive, existence, landscape poetics, neoclassical writers, ideas of Skovoroda.*

Дата надходження статті: «03» березня 2015 р.

Дата прийняття до друку: «25» березня 2015 р.